

חבש פאר

פרק א.

אליכם אישים אקרא

כבוד שם-שמים הוא השורש והעיקר ועמוד כל הבריאה וכל התורה כולה, כי (משלי טו) כל פעל ד' למענהו, וכרחוק (פיק שני חמשים) כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר (ישעי' מג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'—והביאור בזה פשוט, כיון שנתן לנו רשות לדמות הכבוד יתברך בדרך משל לנבראיו, כדי להכין בפרטות מה שאפשר להכין סגוליו שלמות הארון יתברך, ובודאי כל אשר עיני שכל לו יודע, שאין ערך כלל להמשל אל הנמשל רק לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע מידועה פרטית, מצד מלכותו יתברך והנהגתו וכס"ש (משלי כג) וכבוד מלכים חקר דברי כבוד. שכל מקום נזכר להכין שכל מה שיתעלה המשל בערך, כן יגדל ביותר ערך הפרט שהוא המתגלה ע"י המשל ההוא. והנה מה שימחיסם להשיית אברים נשמיים כבר נודע שהוא כדי להתבונן צד השלמות בו ית' כביכול, הכולל כל קבוצות והיכולות שבעולם, וכח השלמות הנמצא באברים המתוארים גם כן בכלל, באופן שנשגב באין קין ותכלית. אם כן כאשר אצלנו אינו דומה ערך פעולת הרגל לערך פעולת העין או הראש בכלל. על דרך משל אינו יודעים מזה, שכמו כן מה שמתגלה לנו מאור ד' ית' ע"י כנני ראש, הוא באופן יותר נשגב ממה שאנו משיגים בכנני רגל. אי-כך כאשר נתבונן על הנהגת העולם כולו נראה, כי הסבה העיקרית לתקן האמתי והפדר הנכון שבכנני אדם, אינו, כי אם נתינת הכבוד למי שראוי לכבודו. סכבוד החכמים—מסתעף אהבת תורה וחכמה, וסודות טובות ונראות ד'. סכבוד הורים—מסתעף הנוקד ישר העושה פרי ברכה בכל הבנים, לעת יגדלו. למעלה מזה. סכבוד מלכים—מסתעף כללות התקן האמתי בחיי האדם המדיני. נמצא, כי רגש הכבוד פועל לקיום העולם בכלל, גם הנהגת כבוד הנפש האלהית שבאדם, המנעתו מהשפיל כבודו בפעולות סגולות, שאינם תפארת לעושיהם. נמצא שאנו משיגים בכח הכבוד המיוחס לנבראים, פעולה שלמה ומתוקנת, מה שאין אנו משיגים בשום כח והרגש בעולם. מזה אנו מבינים, כי אור השיית בדרך הכנה פרטית שיתגלה לנו בכנני כבודו. הוא מרום ונשגב מכל מה שאפשר להתבונן בכנניו. וכל דרכי הכבוד שאנו נותנים לשבו ית', סקנים בנפשנו קדושת זיו מאורו יתברך המתגלה בזה. ולהפך חיו כל שפ"ן עון חלול שם-שמים, מקלקל במקום הנורא הזה שהוא יסוד העולם ועמוד התורה כולה.

נדע כבוד מכל הדברים והאמת האלה, כיון שכבודו ית' הוא יסודו של עולם ותקונו, אי-כך כל מה שיתרבה כבוד שמים כן ירבו ברכות ושפע טוב וכבוד בעולם. ויחולו על ראש המכבדים שמו ית' ומכבדתם יברכו כל באי עולם. וכמו כן המעוט בכבודו ית', ואין צורך לומר חיו ולוול בכבוד של מעלה חלילה. מחויב שיגרום כל תקלה וכל השחתת חיו. הרחמן ישים חלקנו ומנוחתנו כבוד לשמו, וכמו שאמר הכתוב (שמות 36) כי מכבדי אכבד וכנני יקלוי:

11

משנה מסכת אבות פרק ד משנה כא | רבי אליעזר הקפרי אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם:

12

פרקי משה על אבות פרק ד משנה בן זומא ולתקן עוות הדבר הג', והוא הכבוד המוציא את האדם מן העולם, שהרודף אחריו כל ימיו מכאובים, כשידקדק ממי קבל כבוד, וממי לא קבלו, ויצטער כשלא יכבדוהו, והוא לא יכבד לשום אדם יען נראה לו הכנעה וחסרון כבוד. אמר שהתקון בזה הוא שיכבד הוא לכל העולם, כי בזה לא יוציאהו הכבוד מן העולם, ויזכה לכבוד, כי ממה שהוא בורה הוא רודף אחריו, כי הרודף אחר הכבוד הכבוד בורה ממנו. והבורח ממנו ומכבד לכל העולם הכבוד רודפו, ע"ז שאמרו ז"ל בשררה שהיא חלק מהכבוד כו', והראיה תסכים לזה, כמו שפירשנו שאמר השם ית' שהמכבדים אותו, והם השלמים המכבדים את כל העולם, יכבדם הוא ית'.

13

14

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לב עמוד ב
ת"ר: +ויקרא יט+ מפני שיבה תקום - יכול אפילו מפני זקן אשמאי? ת"ל: זקן, ואין זקן אלא חכם, שנאמר: +במדבר יא+ אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; רבי יוסי הגלילי אומר: אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר: +משלי ח+ ה' קנני ראשית דרכו.

15

רש"י מוקני ישראל - גמר זקן מוקני מה להלן גדולים וחכמים דכתיב (במדבר יא) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרי.

16

תוספות ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש כו' - לאו גזירה שוה גמורה היא דאם כן ליבעו מומחין כי התם אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו

17

פני יהושע מסכת קידושין דף לב עמוד ב
רש"י בד"ה אין זקן אלא זה שקנה חכמה ולשון נוטריקון דיבר הכתוב כו' עכ"ל. ולכאורה מלשון נוטריקון לא שמעינן אלא זה קנה אבל אכתי אין כאן רמו על שקנה חכמה אלא משום דאמרינן בעלמא דדא קני מה חסר ודדא חסר מה קנה וא"כ אי אפשר לפרש סתם לשון זה קנה אלא על מי שקנה חכמה, כן נראה לי:

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ו 18

א. כל תלמיד חכם מצוה להדרו ואע"פ שאינו רבו שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן זקן זה שקנה חכמה, ומאימתי חיבינן לעמוד מפניו משיקרב ממנו בארבע אמות עד שיעבור מכנגד פניו.

19

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה רט והמצוה הר"ט היא שצונו לכבד החכמים ולקום מפניהם ולגדל אותם והוא אמרו ית' (שם לב) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ולשון ספרא תקום והדרת קימה שיש בה הידור. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפרק ראשון מקדושין (לב ב, לג א). ודע שעם היות מצוה זו מחויבת

20

לאנשים כלם בכלל, כלומר לכבד החכמים, נאפילו חכם לחכם השוה לו בחכמה כמו שבארו באמרם (כ"מ לג א) תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה, דע שיש בכבוד דברים מיוחדים ונוספים על התלמיד וזה כי כבוד התלמיד את רבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חייב לכל חכם ויתחייב לו עם הכבוד המורא. שהם כבר בארו שחוק רבו עליו יותר גדול מחוק אביו שחייבו הכתוב לכבדו ולירא ממנו [לק' רי - ריא]. ובבאור אמרו (מתני' שם, אבידה פ"ב ה"ב ות"ת רפ"ה) אביו ורבו רבו קודם. וכבר בארו (סנה' ה ב) שאינו מותר לתלמיד לחלוק על רבו, רוצה לומר בחולק לצאת מהוראתו ודינו שיסמוך בסברתו וילמד או ידון או יורה אם לא יתן לו רשות. ואין מותר לו להתקוטט

22

עמו או להתרעם ממנו ולא לחשדו, רוצה לומר שיהרהר עליו פועל או מאמר במין ממיני ההרהור, כי אפשר שלא ירצה זה. ובפרק חלק (ק"א א) אמרו כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר [פנחס כו] בהצותם על י"י, כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה שנאמר [חקת כ]

24

המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את י"י, וכל המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה שנאמר [בשלח טז] לא עלינו תלונותיכם כי על י"י, כל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה שנאמר [חקת כא] וידבר העם באל"ים ובמשה. וזה

25

כלו מבואר כי מחלוקת קרח ומריבת ישראל ותלונתם והאשימים וחדשם אמנם היה עם משה ועליו שהיה רבן שלכל ישראל ושם הכתוב כל ענין מהם על י"י. ובבאור אמרו (אבות פ"ד מ"ב) מורא רבך כמורא שמים. וזה כלו לקוח בראיה מהיות הכתוב מצוה לכבד החכמים והאבות, כמו שהתבאר בלשונות רבים מן התלמוד, לא שהיא מצוה בפני עצמה (כנ"ל שרש ב עמ' נב). והבין זה:

26

ומכניסין אותו

אמר ליה רב רב שמואל בר שילת: עד שית לא תקבל, מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא. וא"ל רב לרב שמואל בר שילת: כי מחתי לינטקא, לא תימחי אלא בערקתא דמסנא, דקארי - קארי, דלא קארי - ליהוי צוותא לחבריה.

13

תוספות מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א
כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכון ליראת שמים ועוסק בתורה.

14

ש"ת הרמב"ם סימן שכג

15

שאלה מה אומר הדרת יקרת צפירת כבוד גדולת קדושת מרנו ורבנו אדוננו משה הרב הגדול בישראל יהי שמו לעולם כירח יכון עולם, בדבר עיר, אשר בה דיין קבוע, מומחה לרבים, והוא רגיל ללמד הלכות וחולתן. והוא דר בבית הכנסת. וכא איש מלמד תינוקות והקהיל קהל סביבו באותו בית הכנסת, כדי ללמדם מקרא ומשנה ולבאר להם משנה לפי ידיעתו, בלא שירשה לו הדיין הנזכר. וטען הדיין הנזכר, שזה אפקרותא לגביו. וטען זה המלמד הנזכר, שזה רבוץ תורה ושאינו צריך בזה לרשות ושאינו ראוי ג"כ למונעו מזה. ואמרו מקצת הקהל, שזה המלמד ילמד בביתו שלא בפני הדיין. וטענו אחרים, שאין ראוי לו ללמד אפילו בביתו לא משנה ולא הלכות. יורנו רבנו, מה מחייב הדין בזה, ושכרו כפול מן השמים. אמן נצח סלה.

16

17

תשובה: ראוי לראות במלמד ובדיין הנז' ונראה אם הוא כמותו בידיעת התורה אין זה חייב מאומה אבל עכ"ז לא ילמד לשום אחד בפני הדיין הנז' ובמקומו הידוע לשיבתו להיות שזה אפקרותא כנגדו + ע"י מועד קטן ט"ז א', סנהדרין צ"א וצ"ט ב'+

18

ואם זה המלמד הנז' גרוע מהדיין הנז' בידיעה אין מותר לו ללמד אפי' בחצרו מבלי נטילת רשות מהדיין הנז' + ה' תלמוד תורה פ"ה ה"ג +

20

זה כולו אם הוא שלם ללמד אבל אם אינו שלם ללמד אין מותר לו ללמד הלכות ולא לפ' משנה בשום פנים אבל ילמד לשון המשנה כמי שילמד לשון המקרא אבל זה יהיה ברשות הדיין.

21

ואימתי שילמד מבלי רשותו אפי' בחצרו ואפי' הפסוקים לבד הוא בר נדוי.

22

אמנם מ"ש מרביץ תורה התכלית המגיע מת"ת הוא יראת שמים כמו שנא' ליראה את השם הנכבד ואמ' חז"ל את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח + פסחים כ"ב ב' וש"נ. + ואמרו לא חרבה ירושלים עד שבזו בה ת"ח שנא'

23

ויהיו וכו' + שבת קי"ט ט. כ. + וכבר ביארו חז"ל + סנהדרין ה' א' ועירובין ס"ג א' + דין התר הלמוד והדרשה ומתי יותר ולמי יותר ומתי ימנע וממי ימנע, וכל מי שיאמר שהוא ירביץ תורה על חוץ מהדרך הזאת והתנאים הללו אשר למדונו יתחייב נדוי ברכים + שהוא בכלל מבזה ת"ח ה' ת"ת פ"ו הי"ב + כי אסור עליו לדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ואפי'

24

שיהיה כמותו יצטרך רשותו

טור יורה דעה סימן רמד

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן שמצות עשה לקום מפני כל חכם אפי' אינו זקן אלא יניק וחכים אפי' אינו רבו וכן מפני שיבה שהוא מופלג בזקנה דהיינו בן שבעים מצוה

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רבי יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביו בה תלמידי חכמים, שנאמר + דברי הימים ב לו+ ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ובחזים דבריו ומתעתעים בבניאיו עד עלות חמת ה' בעמו עד (אין) [לאין] מרפא. מאי עד לאין מרפא? - אמר רב יהודה אמר רב: כל המבזה תלמידי חכמים אין לו רפואה למכתו.

3

מתוך הערות מרן הרב צבי יהודה בספר עזרת כהן שו"ת עזרת כהן (עניני אה"ע) סימן קה ד"ה אמנם בחידושי

וכן בהא דשבועות דעשה דכבוד תורה עדיף, אשר על כן מושיבים תלמיד - חכם בבית דין, אע"פ שמצווים בעלי - דינים ועדים בעמידה, מדכתיב ועמדו אשר להם הריב לפני ד', ופירש"י שם על עשה דכבוד תורה את ד' אלהיך תירא לרבות תלמידי - חכמים, (וע' בי' מהר"א בהגר"א לתיקוני

4

הזוהר ד' ו' ע"א אות ג'), ול"א ממקורו האמתי של הכתוב העיקרי למצות כבוד תלמידי - חכמים, שהוא כבוד התורה, מדכתיב והדרת פני זקן זה שקנה חכמה, ספרא קדושים פ"ז וקידושין ל"ב, וכן בספר המצוות מ"ע רט ובהלכות תלמוד - תורה פרק ו' ובטור יו"ד רמד ובסמ"ג מ"ע יג ובחיטוך

5

רנו, אלא משום הצורך להבליט וכדי ללמדנו דהאי עשה לכבוד תלמידי - חכמים הוא לא זו בלבד ענין פרטי אישי של זה תלמיד - חכם, שהוא יודע תורה ולומדה, אלא שהוא ענין כבודה של התורה בעצמה, שהיא כאמתת תמימותה, של חיי

עולם הנטועים בדבר ד' בהוכנו זו תורה שבעל - פה, (טורש"ע או"ח קל"ט), היא המופיעה ונמצאת ומתעצמת באישיותו וכבודו של תלמיד - חכם אמתי זה, לפי מדרגותיה וערכיה, ואשר על כן זה כבודו של תלמיד - חכם נקרא כבוד תורה, גם כאן וגם במגילה ג', והרי הוא כבודו של השי"ת נתון התורה, המתגלה בה. ומתוך כך מורא

7

תלמידי - חכמים מתרבה ונכלל במצות יראת ד'. את ד' אלהיך תירא לרבות תלמידי - חכמים, מה שאינו מפורש כן בכתוב והדרת פני זקן, ולפיכך כבוד - תורה זה, אשר בכבודו של תלמיד - חכם זה, הרי הוא גם שייך לעצם

8

כבודו ויראתו של השי"ת, שהוא נצב בעדת אל ובקרב אלהים ישפט, ומתוך שהוא מחייב את האנשים אשר להם הריב בעמידה לפני ד', המופיע בבתי - דינים של ישראל ומשרה שכינתו בהם, ומתוך כך עצמו הוא גם מינה - וביה עדיף ומכריע, במה שהוא יסודו ושרשו ומקורו הנמשך ממדרגתו ומציאותו של תלמיד חכם וערך - תורה המתגלה בו להיות מורה הוראתה ודן דיניה לאמתתם בישראל).

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כא עמוד א

דאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל; שבתחלה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, מי שאין לו אב - לא היה למד תורה, מאי דרוש? + דברים י"א +

10

ולמדתם אותם - ולמדתם אתם, התקינו שיהו מושיבין מלמי תינוקות בירושלים, מאי דרוש? + ישעיהו ב' + כי מציון תצא תורה; ועדיין מי שיש לו אב - היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב - לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך; ומכניסין אותו כבן ט"ז כבן י"ז,

11

ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעיט בו ויצא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהו מושיבין מלמי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר.